

NESNEL TARİH OKUMALARINDAKİ İKİ YANILGI: ANAKRONİ¹ VE NEKROFİLİ²

İzzet Erş

Tarih *nesnel* bir bilim midir? Tarih *tinsel* bir bilim olarak kabul edilebilir mi? Tarih okumalarında özne, nesnesi olan *tarihe* nesnel konumda kalabilir mi? İnsan psikik bir varlık olduğundan ve nesnellığe karşı duruşu dahi bu öznel gerçekliğinin bir *kararı*, bir yansıması olacağından tarafsız, nesnel bir tarih okuması mümkün olabilir mi?

Tarihi anlamak, geçip gitmiş olana düşünsel olarak bağlanmak demektir. Kişinin öznel tarihine dönüşü, anılarını anışı dahi yoruma dayalı ve yaşantılananların psişe üzerindeki izleri ile dolaylı olmaktadır.

Özne, kendi öznel yargılarını dışarıda bırakarak kendi öz tarihselliğini (öz-geçmişini) kendine nesne edinemez. Öyle ki insanî yaşantıların tümüne duygulanımlar, sezgiler, istemeler, önyargılar dolaysız olarak, sadece insanın *manevi* bir varlık olması nedeniyle katılırlar. Öznenin kendisi için bu gerçeklik kaçınılmaz iken, tarihin kendisini nesnel bir bilim olarak inceleyebilmesi mümkün müdür?

Tarihsel tüm metinler, olgular vs. ancak *belirli* düşünce paradigma ve disiplinleri ile okunabilirler. İnanç, önyargı, nefret, kompleks gibi tamamen kişiye özel duygulanımlar – toplumsal düzeyde olsalar dahi özne dolayısıyladır– bir paradigma ile çerçevelenir.

Örneğin, pozitivist paradigmanın din tarihi *yanılgılar tarihi* iken, bir inanır için inancının nesnesi olan tarih, sıradan zamansallık içerisinden neredeyse tamamen soyutlanmış, bulutsu bir imgesellekle seyredilen *kutsalın tarihidir*. Özünde ise her ikisi de bir okuma tarzı, birer paradigmadır. Gayeleri çoğu zaman nesnel konumda kalmak olsa da her biri tamamen *öznel*dir ve *seçime* dayalıdır. Biri tarihi aşağılayarak kendi öznel yargılarını yüceltirken, diğeri mevcut gerçekliği lanetleyerek kutsal kabul ettiği tarih ile bağ kurar ve sonucunda yine kendi inancını kutsamış olur.

Tarih okuyuşu aslında iki önemli engel nedeniyle özneliğin önüne geçememektedir: *Anakronik bakış ve Nekrofilik yaklaşım*.

Anakroni, tanımı gereği, kişinin içinde kendisinin bulunmadığı tarihe kendini adapte etmesidir. Örneğin, 21. yüzyıl Avrupa insanının, milâdi İsa'yı ve yaşadığı dönem bağlantılarını ve ilişkilerini kutsamasının, sadece inançsal veya önyargısal bir bağlamda olacağı kabul

¹ Anakroni, tarihi kronolojik olanın dışında düşünmektir. Zamansal ve mekânsal olanı kendi gerçekliğinin dışında algılamaktır.

² Nekrofil, ölü seviciliktir. Bu kavram ölülere karşı cinsel ilgisi olanlar için kullanılan psikolojik bir rahatsızlığı tanımlamaktadır. Metinde kendi kavramsallığının dışına, edimsel olmayana bağlanmak, dirimsiz olana tapınmak şeklinde kullanılmıştır.

edilmektedir. Peygamberlerin, devlet adamlarının, hatta büyük devrimler veya savaşlar gibi toplumsal hareketlerin değerlendirilmesinin, değerlendirenin kendi tarihsel gerçekliğinden koparak başarması pek olanaklı görünmemektedir.

Örneğin, 19. yüzyılda başlayan feminist hareketin, milât öncesi dönemdeki kadının konumunu eleştirisi, dinsel söylemi 'ilkel' ve 'aşağılık' kabul etmesine neden olur. Hâlbuki kendi dönemsal gerçekliği içinde kadının böyle bir feryadını, sıkıntısını görmeyiz. Dinsel yaşam tarzında kadın çocuk doğurmakla ve onu yetiştirmekle yükümlüdür ve bu yükümlülük dönemin kadınına ağır veya tiksindirici gelmez. 21. yüzyılın modern kadını bu annelik konumunu ekonomik özgürlüğün kısıtlanması ve sosyalliğin dışına bir itiliş olarak algılar. Modern kadın kendi yaşam koşulları ve dönemsal gerekleri açısından haklıdır. Diğer yandan dinsel toplumda ise kadın öncelikle bir annedir. Annelik o toplumsal dinamiğin kutsal kabul ettiği bir mevkidir ve modern kadının tedirginliğini taşımaz. Dolayısıyla, her bir düşünce kendi dönemsal ve toplum normlarına göre anlaşılmalıdır. Aksi takdirde zaman dışılığın farkındalısızlığı, nesnelliğin yitişi nedeniyle kişiyi, kendi öznel dışavurumunun imkânsızlığına sürükleyecektir.

Nekrofil denilen ölüsevicilik ise bir tür *eleştirisizliktir*. Tarih, tinsel bir okumayı gerektirir. Öyle ki doğanın tarihinden veya daha doğru bir ifade ile doğal olanın bir tarihi olabileceğinden söz etmek yanılgı olacaktır. Doğanın tarihi olmaz, doğanın evrimi olur. Evrim süreçlidir, ancak *tarih* dışıdır. Kendi içindeki tüm sıçramalar ve dönüşümler evrimsel düzlemde incelenir. Tarih, 'insanın' tarihidir. *Doğal olan* ise belki de insan denilen bu 'tarih kitabının' sadece önsözünde yer alacak kısa bir alıntı olabilir.

Ölüsevicilik felsefî düzeyde kavramların edimsellikten yoksunluğu ve insanın bu yoksunluğa bağlanması ile ilgilidir. Kavramlar ancak insan düşüncesinde etkinlik kazandıklarından ve edimsellikleri (yani dirimlilikleri) ancak insanî etkinlikle olduğundan, kavramların etkinliği insanın etkinliğidir. Etkinlik içinde bulunmayan kavramlar, düşünmeyen insan belleğinin bir ifadesidir.

İnsan bir yönüyle düşünce varlığıdır. Onun düşünmemesi, ancak hazır bulduğunu sorgusuzca kabulü ile olanaklı olabilir. Önceden düşünülmüş ve kabul edilmiş olana bağlılık ise kendini güvende hisseceği bir eminlik alanı oluşturduğundan, bu gibi bir etkinliğin yoksunluğu ancak *inanç* alanına ait kabul edilebilir; çünkü *inanç*, kavramların düşünce dolayımından geçmeksizin kabulüdür. Bu ister dinsel, isterse bilimsel olsun böyledir...

Kavramların dirimsiz formları, biçimsel içeriklerinin *başkaları* tarafından belirlendiği, içeriği *ötekine* ait olan, benim ise sadece benimseyerek katıldığım dirimsiz, hatta ölü formlardır.

Dininin peygamberi, ideolojisinin kahramanı, fikrinin önderi, giderek Tanrısı dahi tarihsel olup tarih içinde dirimselliğini yitiren –ki bu yitiş özünde tamamen inanırın kendisi ile dolaylıdır– tüm tapım araçları ölü birer kavramdan ibarettirler. Kavramın doğasına ters olan bu dirimsizlik, onu anlamsız, işlevsiz ve *ölü* kılar. Bağlamını, etkinliğini ve edilginliğini yitiren kavramlara sorgusuzca yapışmak, özünde bir nevi ölüseviciliktir. Zira dinsel bir ifade ile, Tanrı dirimlinin Tanrısıdır ve ölümler arasında bulunmamaktadır.

Tarihi doğru okumak, tarihsel olana dirimli kavramlar ile bağlanıp onu kendi özneliği ile dolaylı olarak okuduğunu bilerek, sürecinde ve kendi iç nesneliği ile okuyabilmeyi gerektirir. Ancak böylesi bir okuma, nesnel tarihi, okuyanın öznel tarihi ile birleştirerek kişiyi tarih içi bir varlık haline getirir. Ve yine bu kazanım ancak bu etkinliği başarmanın kendisi için geçerli olacaktır.

'Kendisini' değil ama 'kendisi hakkında konuşmak', ister tarih için isterse doğru okumayı başarabilmiş bir kişinin okuma paradigması için olsun, nihayetinde son okuyucunun kendisi tarafından başarılmadığı sürece dışsallıktan, anakroniden ve ölüsevicilikten kurtulamaz. Yine de bunların başarılabilmesi doğru okumanın sadece başlangıcından ibaret olacaktır.

Öyle ki, bu farkındalık ile bir kavramın dirimliliğinin sadece tek bir düzey ve bağlamda olamayacağı, çünkü her kavramın kendi içinde çoklu anlam düzeylerinin bulunduğu, bu düzeylerin insan şuurunun boyutları ve algı düzeyleri ile ilgili olduğu unutulmamalıdır.

Tarih *doğru* olarak, insan şuurunun kapsayıcılığı ve derinliğine göre çok biçimli okunabilir. Bu çokluğun zenginliği ise yanılgıların çokluğundan değil, bilincin katmanlarından dolayı olacaktır. Bu nedenle, tarih, şuurun farklı düzeylerinde kazanacağı yeni anlamlarıyla *tinsel* ve *nihayetsiz* bir bilim olacaktır.